

Danijela Župančić

Povijest dirigiranja i posebnosti rada s vokalnim ansamblom

Današnji način dirigiranja prihvaćen je u drugoj polovini 19. stoljeća. Do tada su se u praksi primjenjivali razni oblici upravljanja glazbenim tijelima. U vremenu prije stare Grčke i Rima, ne možemo govoriti s preciznošću. Pretpostavlja se da je jedini cilj u to vrijeme bio organizacija realizacije ritma. Tadašnji dirigent je stajao u sredini kolektiva i upravljao njime na glasan način te bio neposredni sudionik izvedbe dajući takt udaranjem u kamenčiće, dlanove, kosti ili koje drugo sredstvo. U vrijeme stare Grčke predvodnik kora nazivao se korif, a nalazio se u sredini izvođačkog ansambla otkucavajući takt udarcima nogu. Kod Rimljana su predvodnici ansambala oblagali cipele željeznim potplatima. No, ovakav način ravnjanja ometao je slušanje i izvođenje glazbe. To je bio dovoljan razlog da se traži drugačije rješenje uz pomoć gestikulacija ruku, klimanjem glave i pokretima tijela.

Razvijajući se postupno, ovo bešumno dirigiranje je tijekom stoljeća dovelo do *kironomije* (grč. *heir* – ruka, *nomos* – pravilo), a imamo i grč. *neuma* – znak, koja detaljno razrađuje pravila uporabe određenog pokreta. U srednjem vijeku glazbena praksa obavljana po crkvama i

samostanima usvaja kironomski način i to tako da ga prilagođava izvođenju crkvene glazbe, posebno *gregorijanskog napjeva* (prenošenje neuma u slobodan prostor). Ovakav način dirigiranja ubrzo se proširio Europom. Najugledniji dirigenti bili su *kantori*, odnosno ravnatelji crkvene glazbe.

Početak 17. stoljeća strogi stil polifonije počinje ustupati mjesto homofoniji. Pojavljuje se šifrirani bas (generalbass). Razvija se i instrumentalna pratnja za pjevače, pa se stoga traži drugačiji način dirigiranja. Dirigent je u to vrijeme bio za instrumentom; čembalom, klavsenom ili orguljama. Uz to je pokazivao i

Glavna načela u radu s ansamblom sastoje se od tzv. manualne tehnike koja je sustav usvojenih kretnji, taktiranja koje je manualna tehnika, a pokazuje takt odnosno dobe, te dirigiranja koje je vještina upravljanja pomoću određenih kretnji koje imaju metrički tijek, i iskazuju dinamiku i artikulaciju glazbe koja se izvodi.

nastup pjevačima i orkestru, te dobiva naziv *Kapellmeister*. Budući da ni taj način nije davao posebne rezultate, tražilo se daljnje rješenje, pa je uloga dirigenta prepuštena prvom violinistu. Sada već imamo dvojicu dirigentata istovremeno. On (violinist) je davao tempo pokretima gudala, udarcima u pod, i sl. S vremenom su takvi voditelji prozvani *konzertmeisteri*.

Početkom 18. stoljeća veća djela J. S. Bacha i G. F. Händela (Branderburški koncerti i Con-

certi grossi) izazivali su trojni način dirigiranja. Osim svega spomenutog ovom dvojicom koji su dosad upravljali pojavljuje se i treći dirigent koji u ruci drži svitak papira, upravlja ovom dvojicom i daje određene znakove samim izvođačima. Takav način ravnjanja održao se do 19. stoljeća. S vremenom klavsenist postaje nepotreban kao dirigent, oslabljena je uloga *konzertmeistera* i pojavilo se jedinstveni rukovođenje ansamblom. Do polovine 19. stoljeća učvršćuje se pozicija samo jednog dirigenta, (doba Mendelssohna, Spontinija i Berlioza), koji ima svoje mjesto za pultom i ravna orkestrom dirigentskim štapićem, izvodeći bešumne pokrete. Taj oblik se i danas njeguje.

Glavna načela u radu s ansamblom sastoje se od tzv. manualne tehnike koja je sustav usvojenih kretnji, taktiranja koje je manualna tehnika, a pokazuje takt odnosno dobe, te dirigiranja koje je vještina

Dirigent bi trebao imati prirodan stav, stajati čvrsto na obje noge, lakoću i gracioznost pokreta ruku. Ne bi trebao biti upadljiv i taktirati ili udarati nogom i tako odvrćati pozornost publike od djela koje se izvodi.

upravljanja pomoću određenih kretnji koje imaju metrički tijek, i iskazuju dinamiku i artikulaciju glazbe koja se izvodi.

Taktiranje i dirigiranje su dvije različite radnje, a čest je slučaj da se to dvoje zamijeni. Kao što je prije spomenuto, taktiranje pokazuje takt, odnosno dobe i prikladno je u savršanim (profesionalnim) vokalnim ansamblima, u skladbama naglašenog ritma, masovnim pjesmama i nekim polifonim skladbama. Dirigiranje zahtjeva kreativne sposobnosti i temperament, muzikalnost i osjećaj za ton, boju, kompaktnost, dinamiku, frazu i dr. Uspjeh svega toga spomenutog ovisi o snazi volje i tehničkoj pripremljenosti dirigenta, kojem je taktiranje tehnički temelj.

Kako bi približili sliku ravnjanja nekim ansamblom možemo govoriti o nekoliko principa dirigiranja:

a) *princip pripreme*, koji se sastoji u tome da dirigent pripremi izvođače za početak izvedbe skladbe, tempa, ritma, motiva i fraze te da unaprijed na odgovarajući način skrene pozornost svojom rukom, odnosno gestikulacijom.

b) *očitovanje* – vanjska dirigentska gesta mora jasno pokazivati tijek i interpretaciju kompozicije u vođenju ritma, metra i dinamike.

Pravi dirigent je kompletna osoba koja može reći i učiniti ono što će podići zbor i svojim ravnanjem i ponašanjem u određenom trenutku podići kvalitetu same izvedbe.

c) *princip nijansi* – podrazumijeva sve ono što dirigent osjeti unutar same dinamike te brzine, snage, naglašavanja ili mekoće određenih dijelova u taktu. Idealan primjer neprestane izmjene nijansi boja unutar fraze je glazba polifonog karaktera u kojoj jasno vidimo izmjene dominacije svakoga glasa koji se kreće u zadanoj temi.

Dirigent bi trebao imati prirodan stav, stajati čvrsto na obje noge, lakoću i gracioznost pokreta ruku. Ne bi trebao biti upadljiv i taktirati ili udarati nogom i tako odvracati pozornost publike od djela koje se izvodi.

Raspoloživo vrijeme za uvježbavanje pjevačkog zbora, treba organizirati tako da postignemo ono što smo planirali na najbolji mogući način. Počinjemo kratkim vježbama za upjevanje, koje svi članovi zbora mogu izvesti, ali ne samo tako da ih propjevavamo, već da na tom početku tražimo kvalitetu

tona, koji ćemo kasnije tražiti kroz vježbanu skladbu. Najbolje je krenuti različitim vokalima na jednom tonu i uredno ih smjestiti tako da zvuče jednako i da niti jedan vokal ne »iskače« u odnosu na drugi. Nakon toga prelazimo na sekundu ili tercu onog prethodnog tona, prolazeći ih u kratkom pasažu dok i ovdje ne dobijemo isti rezultat. Tek nakon toga možemo na udaljenije intervale poput oktave, ili vježbe poput *staccata*. Naravno, ovako detaljan rad ne podrazumijeva uvijek amaterske zborove, jer može vremenski potrajati, a i obeshrabriti izvođače, zbog drugačijih afiniteta. Dirigent poznaje svoje ljude, pa će sam najbolje odrediti treba li taj dio malo skratiti. U svemu tome trebao bi imati puno strpljenja i spremnost da se mnogo puta ponovi ono što se želi postići. Ako učimo novu skladbu, radimo to polako i u manjim dijelovima, da se

ne stvori malodušnost i osjećaj nesposobnosti, a pri kraju probe ponoviti ono što je već »sješlo«. U svemu tome i vremenski predvidjeti koliko bi od jedne probe mogli izvući ono što bi ostalo kvalitetno i izvelo se u javnosti sa sigurnošću.

Prilikom izlaska u javnost treba imati u vidu akustiku prostora u kojem se pjeva. U nekim prostorima zvuk je mukao i pričinja se slabijim, pa to može djelovati loše na pjevače, jer često puta ne čuju sebe, a kamoli ostatak zbora. Na to ih dirigent treba pripremiti i uputiti kako će zvučati ton, te neprestano poticati prije izvedbe, jer se često puta čini da na pozornici zvuči loše, ali u dnu dvorane sasvim dobro i korektno.

Ukratko, pravi dirigent je kompletna osoba koja može reći i učiniti ono što će podići zbor i svojim ravnanjem i ponašanjem u određenom trenutku podići kvalitetu same izvedbe.